

Laurens a transpus cubismul intelectual în sculptură.

Archipenko și Lipschitz au descoperit „spațiul negativ“, contrastul plastic la corpuri și volume.

Brâncuși a mers mai adine îndrăcit, spre forma primară a oricărei sculpturi, spre Semnul pe care oamenii l-au așteptat cîndva, cînd au luat pămîntul în stăpînire. El este arhaic, fără ca să fi întîlnit însă sculpturile arhaice. Sculpturile negre sau totemurile, măștile din Mările Sudului și alte mărturii ale culturii primitive, pe timpul lui luate frecvent ca stimulente pentru „modernismul“ ce-nouă, nu înseamnă nimic pentru el.

Începutul Lumii (în marmură, 1924) a pornit — la el — de la sine. Spiritul lui Buda în Iem, (1937), Pasărea în spațiu (în bronz, 1940), au pornit — la el — de la sine. Arhaicul era totodată și mai înainte de orice un novator.

Heinz Ohff — BRÂNCUȘI E PRETUTINDENI*)

Există artiști — atît pictori cît și sculptori — despre care e nevoie să se spună multe cuvinte. Ei circulă, vrînd-nevrînd, îmbrăcați în teorii sonore ca în niște mantii.

Despre Brâncuși nu se spun multe vorbe mari, ba chiar deloc (ceea ce nu-nseamnă că el n-a fost cercetat în toate chipurile și că nu va fi mereu de aici înainte).

Brâncuși este marele Simplu, marele Laonic, marele Natural. Cine nu-nvață ce-l tăcerea în fața sculpturilor lui, e greu să fie ajutat. Laudele sînt superflue.

Că Brâncuși e pretutindeni — întreaga evoluție a sculpturii moderne de la 1908 (Sărutul) sau 1909 (Muza adormită varianta a doua) ce altceva înseamnă decît un omagiu lui Brâncuși ?

Astfel, Coloana fără sfîrșit înfîde această nouă, bucată cu bucată, departe-n viitor. O fărîmă de Brâncuși găsim în opera lui Hans Arp, precum și în cea a lui Henry Moore, constructivă la Max Bül și Naum Gabo, mai sensibilă la conștientăneanul său Hajdu, ajunsă formulă și formă îndrăcnică la Avranidis, care de asemenea visează o coloană înfîntă și lucrează la ea.

El e aici. A rămas, în felurii înfîșare, Simplu, fără mari vorbe și chiar fără gesturi mari: „Nu căutați formele ascunse și nici pline de taină. Ceea ce vă dau eu, e bucurie pură. Priviți atît de îndelung, pînă ce ea vi se arată“.

*) Textul acesta conștient, nepublicat încă în original și aparținînd unuia dintre cei mai competenți critici de artă germani, colaborator la re-

mat pentru a uita de foame și de mizeria războiului. Timp de 13 ani va fi textier în serviciul unor compozitori de duzină. În 1941, se găsește unul autentic, Pierre Roche, care-i propune să joace în spectacolul de music-hall, într-un cabaret oarecare. Din cabaret în cabaret, Aznavour ajunge să figureze, în 1948, pe afiș alături de Charles Trenet și Edith Piaf, ca fantezist și acrobat. Edith Piaf, artistă care cunoscuse indiferența Parisului, îl angajează în trupa pe care o conduce pentru un turneu în Elveția. La Geneva, Aznavour și Piaf cîntă pentru prima oară împreună: melodia *Il pleut...* Aplauze, succes. Opt ani avea să pășească pe scenă în umbra celebrei interprete, pentru ca, deodată, să obțină Marele Premiu al discului francez. Succesul n-a durat însă decît o vară. A devenit același conștiințios textier și, din cînd în cînd, a mai scris un poem și o melodie pentru el. În turnee în Africa de Nord îl aduce o încreștă popularitate. În 1959 cucerește, în fine, Parisul cu propriile sale compoziții. Revansa zilelor cenușii din Saint-Germain-dès-Près era acum un succes nesecat. Melodia sa *Mama* a cunoscut pînă în prezent 1.500.000 exemplare de discuri, iar după aceeași sursă *Ar trebui să știți!* (Il faut savoir!) trei milioane. Tirajul poemelor sale cîntate însumează astăzi 25 milioane franci, care cîntărează lumea de la un capăt la altul.

Între poemele primite, fondul unora pleacă direct din creația marelui sculptor și o cîntă, scriind — ca Alain Bosquet (Franța), Helmuth Schöhal (Austria), Einar Bragi (Islanda), Henri Morier (Elveția) sau Guillevic (Paris) — despre Pasărea Măiaștră, Masa Tăcerii, Coloana Înfîntă, Poarta și Muza brâncușiană ori despre Sărutul său. Altele îl evocă însuși pe Brâncuși în ipostaza depărtării — și este ceea ce se întîmplă cu marea ducesă de Luxemburg și poetesa Anise Koltz, cu Jean-Claude Renard liric francez ori cu Francis Scarfe, directorul Institutului Britanic de la Paris. În sfîrșit, altele cîntesc spiritul operii brâncușiene (ca Peter Levi, poet englez, Karl Krolov, apartenant al „Grupului 47“ sau Max Demeter Peyfuss, eseist și liric austriac), dedicîndu-i eteruri.

Peter Levi consideră că dintre toți artiștii pe care a avut el ocazia să-i cunoască nici unul n-are într-afară, ca Brâncuși, chip de sfinț și de artă. Tășătura de frig și de aur, Krolov îl dedică versuri cu toamnă, vînt și apus, aidoma poate culorii aceluși Octombrie de acum zece ani în care Brâncuși se reintoarce în... cîmîntinea pămîntului. Tonul inamic al versurilor lui Max Demeter Peyfuss amintește de vechile momente heliophanice, de cult, ale multor dispărute popoare obișnuite să-nțîmpine cu ceremonii religioase răsăritul soarelui. Cit despre Heinz Ohff, i-am dat lui însuși cuvîntul, înainte ca densa antologie Brâncuși să ajungă — poate în cursul anului 1968 — în minile pasionaților. I-am dat lui însuși cuvîntul și nu pentru un prilej gol de surpriza frumosului.

Personal, pentru întocmirea antologiei pomenite, m-am adresat multor, foarte multor poeți, oameni de artă și proeminențe ale spiritului contemporan din țări europene și americane. Iar ecoul stîrnit în conștiințele diversilor creatori mi-a arătat și arată ce lucruri importante se pot face, totuși, pentru această insuficient știută cultură română. Căci oare cite săptămîni trecut-au de cînd Al. Istrati, legatarul universal al artistului și participant la Colocviu în *Les lettres françaises*, completînd observația că Brâncuși e recunoscut sau cunoscut doar de specialiști (o lume dealtmînteri destul de limitată numeric), încheia

cu amărăciune: „Este, nici vorbă, o relativă cunoaștere, deoarece chiar și azi — dacă vreți — el nu-i încă atît de cunoscut precît s-ar cuveni să fie?“ Iar acest s-ar cuveni, desigur, ne încumbă nouă...

Dintre poemele primite, fondul unora pleacă direct din creația marelui sculptor și o cîntă, scriind — ca Alain Bosquet (Franța), Helmuth Schöhal (Austria), Einar Bragi (Islanda), Henri Morier (Elveția) sau Guillevic (Paris) — despre Pasărea Măiaștră, Masa Tăcerii, Coloana Înfîntă, Poarta și Muza brâncușiană ori despre Sărutul său. Altele îl evocă însuși pe Brâncuși în ipostaza depărtării — și este ceea ce se întîmplă cu marea ducesă de Luxemburg și poetesa Anise Koltz, cu Jean-Claude Renard liric francez ori cu Francis Scarfe, directorul Institutului Britanic de la Paris. În sfîrșit, altele cîntesc spiritul operii brâncușiene (ca Peter Levi, poet englez, Karl Krolov, apartenant al „Grupului 47“ sau Max Demeter Peyfuss, eseist și liric austriac), dedicîndu-i eteruri.

Peter Levi consideră că dintre toți artiștii pe care a avut el ocazia să-i cunoască nici unul n-are într-afară, ca Brâncuși, chip de sfinț și de artă. Tășătura de frig și de aur, Krolov îl dedică versuri cu toamnă, vînt și apus, aidoma poate culorii aceluși Octombrie de acum zece ani în care Brâncuși se reintoarce în... cîmîntinea pămîntului. Tonul inamic al versurilor lui Max Demeter Peyfuss amintește de vechile momente heliophanice, de cult, ale multor dispărute popoare obișnuite să-nțîmpine cu ceremonii religioase răsăritul soarelui. Cit despre Heinz Ohff, i-am dat lui însuși cuvîntul, înainte ca densa antologie Brâncuși să ajungă — poate în cursul anului 1968 — în minile pasionaților. I-am dat lui însuși cuvîntul și nu pentru un prilej gol de surpriza frumosului.

Ion Caraion

Nu o singură dată a fost acuzat că simulează poezia, că a scos-o la meaz în sunetul tamburinelor și al tonometrelor. Cu alte prilejuri, a fost, dimpotrivă, apărut de cei care au refuzat să accepte ideea unei imposturi. Chiar în toată polemici în jurul „cazului poezilor-șansonetiști“, provocată — după cum se știe, de apariția versurilor unor poeți-interpreți, în prestigioasa colecție de poezie *Poètes d'aujourd'hui*, pe care o editează la Paris Pierre Seghers, numele lui Aznavour a fost pronunțat cu condescendență.

Calitatea poeziei cîntate, adunată în volumul *Charles Aznavour*, de Yves Salgues, confirmă dreptul lui Aznavour de a fi tratat ca un poet. Cine i-a auzit poemele cîntate, poate fi de acord că la Aznavour nu e vorba de improvizatie. Se simte transfigurarea interioară, fiorul poetic. Asemenea lui Georges Brassens, Jacques Brél, Gilbert Bécaud, Léo Ferré, Felix Leclere, Robert Lamoureux, Salvatore Adamo și Aznavour este un creator-interpret, aducînd o notă gravă, originală, în corul șansonetiștilor occidentali.

O anumită critică, alarmată de proporțiile pe care le-ar putea lua în zilele noastre poezia cîntată, versurile recitate pe muzică sau poemul-șansonetă a văzut în această manifestare, declinul poeziei contemporane. „Omul epocii noastre, — motivează criticii Jean Clouzot, Luc Bérimont și Alphonse Bonafé, — n-ar mai avea vreme de reverile și plăcerile lecturii, „acest viciu nepedepsit“, cum îl numea Valéry Larbaud, Epoca cuceririlor spațiale, progresul științei, ritmul vieții contemporane copleșesc individul, îl navrează, îl obosesc. Un antidot ar fi muzica. Prin intermediul discului, poezia, recitată de buni actori, s-ar bucura de o mai largă audiență. Ea poate fi, dacă vreți, și de ce nu? — cîntată. Omul nu s-ar mai teme de lectură, de timpul pe care ar trebui să-l consume cu un volum de versuri. Un disc, un pic-up, un magnetofon sînt suficiente și uneori nici atît; radio-ul și televiziunea ar putea include tot mai multă poezie cîntată și recitată în programele lor. E un punct de vedere mult discutat astăzi.

Dacă poezia este, în același timp, și opera unui poet-compozitor și interpret, cum este cazul lui Aznavour, Brassens, Brél sau Adamo, avem condiții pentru a nu ne îndoi de reușită. Această motivare l-a determinat, se pare, pe Pierre Seghers să încerce, cu titlu de experiență, editarea unui număr de autori ai poeziei cîntate.

Dacă considerăm lirica lui Aznavour fără a porni aprioric de la idei preconcepute, care i-ar putea altera semnificația, constatăm că avem de-a face cu un poet. Yves Salgues are dreptate cînd își situează eroul alături de o serie de poeți contemporani ai Franței. Om de cultură, gust și rafinament, spirit multilateral, Aznavour s-a afirmat, mai întîi, ca textier al cîntecelor vestitei Edith Piaf, ale lui Maurice Chevalier și Eddie Constantine. A fost actor de music-hall, mim și fantezist; este interpret de filme, scrie vodeviluri. Filme de succes, în care a apărut: *Trecerea Rinului*, *Un taxi pentru Tobruk*, *Parisul în august etc.*, au relevat un actor cu multiple resurse, comparat, deseori, cu Yves Montand.

Reușita sa poetică n-ar trebui deci să surprindă, dat fiind atribuțiile personale de care a dat dovadă în decursul anilor: talent, perseverență, tenacitate, muncă. „Nu trebuie să te tocmesti cu viața, spune el undeva, trebuie să învingi!“ Un crez și nu o simplă bravadă. Experiențele trăite de Aznavour sînt o confirmare a francheții sale. La 18 ani se vede obligat să îngroașe rîndurile nefecitei boeme existențialiste din Saint-Germain-dès-Près. Se complăce în acest cli-

din istoria unor premii literare

premiul HERDER

Înalta distincție care poartă numele cunoscutului estetician, filozof, poet, traducător și culegător de poezie populară Johann Gottfried Herder (1744—1803) reprezintă fără îndoială cel mai tînăr premiu al Europei postbelice și este totodată un simbol al epocii de mari prefaceri prin care au trecut popoarele celui mai vechi continent, în ultimii douăzeci și cinci de ani. O caracterizare în măsură să cuprindă toate trăsăturile acestei epoci este foarte greu de formulat. Lă-sînd istoriei apanajul de a judeca fără părtinire, putem totuși întrevădea din zecile de tendințe centrifuge câteva idei conducătoare ale ultimului sfert de veac, idei care în mare măsură, coincid cu idealurile herderiene. Este vorba, în primul rînd, de strădania de a reinstaura principiile de umanism și armonie interstatală, a căror carență generațiile adulte au avut tristul prilej de a le simți pe propria piele. Herder, formulînd atari principii, pregătea drumul patriei sale îmbrucătă-șite spre unitatea națională, realizată abia mai tîrziu, ca o consecință a luptei împotriva hegemoniei bonapartistice. Herder visa o formă de societate umană în care „relația dintre putere, ca idee, și forma ei materializată să nu însemne nici răminere pe loc, nici dare înapoi, ci mers înainte“. Practic, formula herderiană subînțelegea în plus că — întocmai cum individul nu se poate

dezvolta în afara cadrelor societății — nici națiunile, mici sau mari, nu-și pot îndeplini misiunea, dacă nu lasă deschise toate ferestrele cunoașterii reciproce, dacă glasurile lor nu se unesc într-o recunoașterea idealurilor sociale și umane. Interpretînd în spirit contemporan și modern ideile lui Herder, inițiatorii premiului s-au gîndit că primul și cel mai însemnat lucru care trebuie făcut într-o Europă, așa cum este ea astăzi, constă într-o largă dăruire acțiunii de cunoaștere între popoare, de a nu cruța niciun efort la capătul căruia se conturează un semn de înțelegere, atunci cînd există bunăvoință și un ideal bolit nu deasupra intereselor meschine, ci deasupra unor năzuințe statonice de conviețuire pașnică.

Decernarea pentru întia oară în 1965 a premiului Herder a demonstrat, pe de altă parte, că, dincolo de deosebiri locale, Europa este o vechiă vatră culturală, la a cărei edificare au contribuit toate națiunile, indiferent de mărimea teritoriului pe care-l ocupă. Și că această vatră a alimentat deopotrivă toate națiunile, iar în epoca modernă, toate continentele; fiindcă aici s-au făcut de altfel zeci de principii pe care — înmulțindu-le — națiunile le consideră bunuri inalienabile. Mari sau mici, aceste contribuții au însemnat totdeauna un pas înainte în evoluția socială, în procesul natural de cunoaștere reciprocă prin studiul istoriei, al limbii și obiceiurilor, al științei și al artei, al tradiției popularelor.

După cum se știe, oamenii de cultură și artă români figurează, pînă în prezent, de trei ori pe listele laureatilor premiului Herder. Primul laureat român în 1965, anul înfîințării premiului, a fost T. Arghezi, a cărui operă va străluci de-a lungul tuturor veacurilor nu numai în cultura noastră, ci și — pe măsura ce va fi cunoscută și asimilată — în cea universală, ca o operă care a dat o splendidă formulare poetică celor mai adînci, mai u-

mane și mai dramatice întrebări asupra existenței și cunoașterii.

Anul acesta, premiul Herder a consacrat pe plan european și universal pe alți doi reprezentanți ai culturii românești: poetul Alexandru Philippide și etnograful Mihai Pop, directorul Institutului de etnografie și folclor din București, prim vice-președinte al Societății internaționale de etnologie și folclor și unul dintre savanții recunoscuți în acest domeniu. Poetul Alexandru Philippide, revenind în țară după decernarea premiului, a avut prilejul să comunice opiniei noastre culturale semnificația personală cu care un favorit al muzelor a întîmpinat acest eveniment. Am rugat deci, pe omul de știință Mihai Pop, să ne răspundă în același sens, la întrebare:

— Care este, după dumneavoastră, semnificația premiului Herder ?

— După cum se știe — a început prof. Mihai Pop — premiul Herder a fost instituit de trei instituții de cultură germană: Fundația Schiller din Hamburg, Fundația Goethe din Basel și Universitatea din Viena. Premiul se acordă oamenilor de știință umanistă și cultură, artiștilor și scriitorilor care prin activitatea lor contribuie la o mai bună cunoaștere reciprocă a popoarelor din Europa centrală și de sud-est, și deci la prietenia între popoare și pace.

— Cum și cite premii se acordă ?

— Cele trei instituții acordă anual 7 premii pe baza propunerilor făcute de membrii juriului a-leși din rîndul Consiliului. Premiul se decerne într-un cadru solemn în aula Universității din Viena, una din cele mai vechi și prestigioase din Europa. La solemnitate asistă întregul Senat universitar, membrii corpului diplomatic și uneori laureatii din anii anteriori. Întregul ceremonial este cu atît mai impresionant cu cît laureatul simte că nu doar persoana sa este vizată, ci în-șăși cultura din mijlocul căreia vine și care dobindește o nouă confirmare a valorii ei.

În afară de premiu, fiecare laureat are dreptul să propună pentru o bursă de 5.000 franci elvețieni un tînăr din țara sa, care să se specializeze în domeniul studiilor sale.

— Deci anul acesta laureații români au avut posibilitatea să facă două propuneri...

— Întocmai. Cei doi tineri pe care i-am propus sînt Cotrubaș Ileana și Ionel Pantea, ambii muzicieni care — așa cum s-a văzut în cazul acestuia din urmă, în cadrul Concursului și festivalului George Enescu din anul acesta, — sînt tineri despre care se va mai auzi vorbindu-se. Numele lor, prin muncă de zi cu zi, prin eforturi neprecupețite, vor aduce firește o contribuție la cunoașterea poporului nostru și a talentelor acestuia, pe plan internațional.

Revenind la laureații așa vrea să subliniez că poetul și prietenul meu Alexandru Philippide a binemeritat acest premiu, prin permanența sa prezentă în literatura română, prin contribuția pe care a adus-o în cultura românească popularizînd literatura germană, militînd în spiritul herderianului „glas al popoarelor“, pentru un schimb cit mai profund al valorilor culturale.

Mulțumind profesorului Mihai Pop pentru amabilitate, simțim tentația să-i schimbăm personalitatea științifică. Ne-am amintit însă că nimic nu evocă atît de pregnant vastitatea și importanța studiului căruia și-a dedicat viața recentul laureat al premiului Herder, decît însemnările regretatului Tudor Vianu din al său Jurnal, la capitolul Folclor. Nu putem adăuga în plus decît că această știință cu universală ramificație nu se poate lipsi de cunoștințele vaste ale lui Mihai Pop. Dacă-i vom întîlni deci numele la un congres de specialitate din Europa, America, Asia sau Africa, nu trebuie să ne mirăm. Premiul Herder este o cunună care consacră competența și activitatea savantului Mihai Pop.

I. Voita

mapamond AZNAVOUR

Temele sale preferate sînt bucuriile și tristețile vieții, recitînd poate într-o manieră personală experiențele lui Chaplin. Criticul Yves Salgues vorbește de Aznavour ca de un Charlot al cîntecului. Orașul (La ville), unul dintre marile sale succese, rezumă drama provincialilor, a dezrădăcinaților, rătăciți în vârtejul amețitor al metropolei, care le devorează iluziile.

Familiar al boemei pariziene, prieten al șomerilor și flaneurilor, Aznavour privește cu înțelegere micile pasiuni, menite să dea omului iluzia îmbogățirii: *Jucătorii de poker* și *Hoinăresc!* (ultimul, scris în argou parizian). Poeme autentice sînt *De-aș fi avut un plan!* și *Mă și vedeam actor*, severe biografii ale artistului, care nu se poate realiza într-o lume a cărei evanghelie este banul.

Aznavour este un sentimental incorrigibil. El repetă ad-vărturi vechi de cînd lumea, fără a leza umanitatea. „Ah, dac-ai vrea!“ se întîmplează unul din cîntecele sale. Dac-ar vrea omul, ar putea dărîma munții, ar traversa galaxii în infinit, ar zidi palate în locul vanelor iluzii. Melodia-poem *Mi-a fost dat*, parafrazează aceeași temă predilectă a luptei dintre îndoială și speranță: „Mi s-au dat vise pentru ca nopțile să-mi fie clare / dar visele-mi sînt dureri, coșmare / Mi s-au dat buze pentru a murmura, pentru a săruta / dar buzele-mi nu știu decît vorbe de ocară...“. Cîinul îndoielilor rămîne leit-motivul multora din poeziile aznavouriene. Diametral opuse sînt poemele și cîntecele optimiste, dedicate vieții, cotidianului simplu: *Cînd vîi la mine*, *inima mea*, *Ziua aceasta*, mult așteptată sau *Nu poți ști niciodată*. Alte poeme sînt meditații lirice ale artistului pe marginea banalului cotidian, jelanii casnice de amor, reamintînd ciclurile lui Paul Găldy.

Toate poemele lui Aznavour sînt cîntate. Odată puse pe muzică ele devin într-o măsură mai mică sau mai mare melodii la modă, cu mărjea și decadența șansonetelor. Dacă facem abstracție de muzică, dincolo de aparențe, rămîne poetul, omul de idei, intelectualul generos, care a scris pentru el, pentru Piaf, Chevalier sau Bécaud poeme care au reabilitat șansoneta.

George Cuibuș